

BORBÍRÓ ALETTA

Traumát fedő szövet

TERÉK ANNA: HÁT TAL A NAPNAK

TERÉK ANNA HÁT TAL A NAPNAK

Kalligram Kiadó
Budapest, 2020
117 oldal, 2990 Ft

”

Terék Anna új kötete a jelenből a múltba ereszkedik vissza a traumafeldolgozás során. A szövegekben ezt az utat követi végig az olvasó, hiszen a *Hát tal a Napnak* az apa halálának hiányát, a gyászt, a traumát mutatja be, ahogyan pedig a lírai én feltárulkozik, és az idő előrehalad, úgy tisztul az ég, míg az utolsó versben a sötét is lassan szétfoszlik, hiszen „itt ér véget az éjjel / arra lejjebb, már csúszik / előre a reggel” (112).

Terék erős versnyelvvvel rajzol saját magánmitológiát, ami a múlt, a fájdalom és a test képeiből építkezik. Az állandó motívumrendszer összeköti a szövegeket, és a feldolgozás folyamatát, az emlékek fellazulását bontja ki, így az olvasó versről versre egyszerre találkozik valami ismerőssel és ismeretlennel. Éppen ezért mind egy-egy lépés a gyász feldolgozása felé, hiszen fokozatosan enyhül a fájdalom, ami a szövegek komplex, sűrű képeinek, képhasználatának lazulását eredményezi: lassan enged a szorítás.

A *Hát tal a napnak* verseiben hasonló narráció és vershelyzet jelenik meg, ami a motivikus, versnyelvi kapcsolódáson túl is összeköti a szövegeket. A lírai én egy bizonyos „uram”-nak mesél az apához való viszonyáról, emlékekről, érzésekről. Ez azért is izgalmas, mert míg Terék korábbi kötete, a *Halott nők* egy alapvetően női helyzeteket vizsgáló kötet, addig a *Hát tal a napnak* verseit valamiféle patriarchális rendszer uralja: az elbeszélő az apáról, párkapcsolatról mesél egy férfinak. Ezt az Úristen többszöri beemelése a szövegbe csak tovább fokozza, hiszen egyrészt hierarchia jelenik meg általa, másrészt erősen kötődnek hozzá a tipikusan patriarchális képek és képzetek. Ezt a szorosan férfiakhoz kapcsolódó, nekik vagy róluk szóló, szinte monologikus szóáradatot a lírai én érzelmeinek feltárulkozása, az anyára való visszaemlékezés és az „Uram”-nak szólított hallgató némasága töri meg, hiszen mégis egy női hang által ismerjük meg a férfiakat, az emlékeket, a traumát és a feldolgozást. A kötetben a patriarchális struktúrák dominálását a női beszélő ki egyensúlyozottá teszi.

Nemcsak a női és férfi közti dichotómia jelenik meg a versekben, hanem a test egészsége és betegsége, a sértetlensége és határainak bizonytalansága. Terék versképei felbontják a testet: egyszerre emlék, a betegség megjelenésének traumája és mindeközben a fájdalom és kétségbeesés médiuma, egy kiszolgáltatott tárgy. A testen lévő lyuk a betegséget jelzi, amelyet szövet fed el: az elbeszélő traumáját takaró lepel is ez egyben, ami versről versre fokozatosan lecsúszik, de mindeközben szembesülés a közelgő halállal is:

„Képzeld, uram, az orvosok
egy lyukat vertek a légcsövembe,
hogyan ott járjon ki-be a levegő [...]

Mintha apám csukott szájjal
fújta volna ki-be
a torkán a halált.

A csövet csak letakarták
egy gézdarabbal, hogy szűrje valami
a tüdőbe jutó lélegzeteket.
Mozgott az a gézdarabka,
a csőbe bújta és billegett.”
(*Kitömött zsebek*, 26)

Hasonló élmény jelenik meg a *Nehéz hajnalok* című versben, ami azt is mutatja, hogy Terék szövegei nagyon is tudatosan épülnek az ismétlés és ismétlődés alakzataira:

„Apám koponyájából kifűrészelt
az orvos egy kerek darabot.
Az intenzív osztályon, mikor köhögött,
csak úgy dudorodott az a kötés.
Dermedten néztem,
hogyan lép ki apám fejéből
az összes gondolat,
hogyan emeli meg a kötetést,
majd húzza valami vissza.”
(*Nehéz hajnalok*, 33.)

Az apa testének sértettsége az elbeszélői én testére is áttérjed, ami vagy likvid állapotok, vagy éppen a lyukasság, az átjárhatóság által válik a csonkaság, a sérültség, a betegség és a trauma elszenvetőjévé és látható nyomává. Bár széttartónak és túlterheltnak tűnhet a test mint motívum, Terék végig következetesen szövi össze az eltérő megjelenéseket: sosem lezárt egy használat, hálószerűen kapcsolódnak össze, ahogyan a kötet többi motívuma és képei is belépnek a hálózatba, és hasonló módon variálódnak és alakulnak át. Ez a hálózatos struktúra hozza létre a *Háttal a napnak* magánmitológiáját.

Nemcsak a traumák elfedettsége oldódik fel, hiszen a kötet a kulturális tabukat is felnyitja, mint például egy családtag alkoholizmusának problémája. Azzal, hogy Terék a verseivel lebontja ezt a tabut, a testi betegség mellett az addikciót mint betegséget is megjeleníti, ami a kötet rétegzettségét mélyíti a mentális zavarok és testi betegségek mellett. Terék alkoholizmust tematizáló versei gyakran zavarbaejtőek – ami talán éppen a család és addikció társadalmi tabuként való megjelenéséből fakad –, hiszen van valami belsőleges ezekben a szövegekben, ami azt az érzetet kelti, mintha rejtett dologba tolatkodnánk be:

„Az alkohol apró szeletekre vág mindent,
csak a tántorgást látod,
csak az üvöltést hallod,
csak a félelmet érzed,
csak a tehetetlenséget szorítod.”
(*A sár fölött*, 109)

A trauma, a test és az addikció az emlékeken keresztül bomlik ki, amelyek részlegesekek, töredékesek, és mivel a jelenből szólnak, egy szűrőn keresztül jelennek meg, hiszen az újabb tapasztalatokkal átszíneződnek. Ezt remekül tükrözik a kötetben található illusztrációk is, amelyeket – akárcsak a *Halott nők* esetében – Antal László készített. A képek nem fotórealisztikusak, de jól azonosíthatóan jelenítenek meg egy-egy momentumot a versekből, vagyis az emlékekhez hasonlóan egyszerre őriznek valamit a valóságból és az emlékek utólagos torzításból. Éppen ezért a képi elemek kísérik a szövegeket, nemcsak illusztrációként, hanem a vizuális formavilág és a szöveg működésének párhuzama által is. Az elhelyezkedésük szintén a felülbíráló és újraértelmező olvasást támogatja, az új szempontot, hiszen az egész oldalas illusztrációk széttörik a verseket, így szinte kétszeres zárlatot kapnak az utolsó sorok, versszakok szinte „láthatatlanságával” bizonyos szövegek.

Terék kötete a veszteség és gyász komplexuma, amely a versek témáját, motívumait, vizuális és verbális képeit is áthatja az emlékezés és az elbeszélői jelen találkozása által. A tudatos építkezés, a szöveggháló megteremtése egy olyan összetett kötetté teszi a *Háttal a napnak*-ot, amely a feldolgozás folyamatába enged betekintést. Terék jó érzékkel, lassan oldja fel az első versekben megjelenő feszültséget, így egységes, fokozatos és kiegyensúlyozott a kötet szerkezete. A test szövegbeli képei és a szöveghez készült testillusztrációk mélyítik és kísérik a verseket, ami azt jelzi, hogy nem egyszerűen jó és megrázó szövegeket gyűjt magába a *Háttal a napnak*, hanem valójában egy, az elejétől a végéig átgondolt alkotás.